

VRABEC DOMÁČÍ (PASSER DOMESTICUS) - EPIZOOTOLOGICKÝ VÝZNAM

HOUSE SPARROW (PASSER DOMESTICUS) - THE EPIZOOTOLOGICAL IMPORTANCE

I. LITERÁK, K. HEJLIČEK, F. TREML, J. SMOLA, A. ČÍŽEK, Č. FOLK

Při studiu populací synantropních ptáků je často hodnocen jejich význam jak z hlediska ztrát, které mohou způsobit, tak z hlediska přínosů. Jedním ze specifických prostředí života synantropních druhů ptáků jsou objekty současné zemědělské velkovýroby. Tyto objekty tvoří jasně ohraničený ekologický systém, ve kterém zaujímají synantropní druhy ptáků někdy více, někdy méně významné místo.

Z pohledu člověka mají ptáci v tomto prostředí jednak kladnou roli (např. ožívují prostředí a hubí hmyz), jednak zápornou roli - znečišťují a mechanicky poškozují budovy a zařízení, konzumují potravu pro zvířata. Za zvlášť závažný negativní aspekt soužití synantropních ptáků s hospodářskými zvířaty je považován vzájemný bezprostřední kontakt s možnostmi přenosu infekčních chorob. Uvážíme-li vysokou pohyblivost ptáků, je tento fakt ještě významnější.

Jaký je ovšem skutečný význam synantropních druhů ptáků z hlediska možnosti přenosu infekčních nemocí v zemědělských objektech za současné aktuální epizootologické situace? Na tuto otázku se alespoň částečně pokusím odpovědět.

Nejhojnějším synantropním druhem ptáků v zemědělských objektech je zcela přesvědčivě vrabec domácí (tabulka 1). V různých zemědělských objektech na Moravě byla dominance jeho výskytu oproti jiným druhům velmi vysoká - od 25,0 % do 83,94 %. Hojnost vrabce domácího určuje tento druh k průzkumu jeho nálezové situace v chovech hospodářských zvířat.

Pro tento průzkum jsme si vybrali vrabce domácí, žijící v chovech hospodářských zvířat v okr. Strakonice, kde již delší dobu sledujeme také zdravotní stav samotných hospodářských zvířat. Od roku 1986 do července 1988 jsme v čtvrtletních intervalech (leden, duben, červenec, říjen) odchytávali vrabce v 8 střediscích živočišné výroby jednotlivých zemědělských podniků.

Během uvedeného období jsme vyšetřili 621 jedinců vrabce domácího. Vrabci byli usmrceni a podrobeni patologickoanatomické pitvě, po které byly z jednotlivých tkání odebrány vzorky k mikrobiologickému vyšetření,

Tabulka 1

Dominance výskytu vrabce domácího (*Passer domesticus*) v různých chovech hospodářských zvířat

1,22 %	okr. Uherské Hradiště, VLACHYNSKÝ (1980)
18,21 %	okr. Uherské Hradiště, VLACHYNSKÝ (1980)
41,30 %	okr. Blansko, TRÍSKA (1980)
78,50 %	okr. Blansko, TRÍSKA (1980)
10,27 %	okr. Žďár nad Sázavou, NAVRÁTIL (1983)
10,00 %	okr. Uherské Hradiště, HAJDAJ (1983)
60,54 %	okr. Břeclav, PIRO (1985)
83,94 %	okr. Frýdek Místek, HONZA (1988)
45,47 %	okr. Frýdek Místek, HONZA (1988)

kteří nám umožnili prokazovat původce infekčních onemocnění hospodářských zvířat.

Z aktuálních nálezů jsme zjišťovali původce těchto onemocnění:

Listerióza - akutní nebo latentně probíhající onemocnění savců a ptáků, které se projevuje příznaky zánětu CNS, potraty a sepsí mladých zvířat.

Salmonelóza - střevní infekce, u mladých zvířat akutní, která bývá spojena s hromadnými úhyny.

Tuberkulóza - většinou chronicky probíhající onemocnění savců i ptáků, vyvolávané některými druhy mykobakterií. V průběhu tuberkulózy vznikají zánětlivé změny tvořené specifickou granulací tkání.

Toxoplazmóza - nakažlivé onemocnění protozoárního původu postihující savce a ptáky. Probíhá většinou latentně bez příznaků, při manifestačním průběhu se objevují různé klinické příznaky v závislosti na lokalizaci původce onemocnění v postiženém organismu.

Pro trvale negativní výsledky jsme upustili během průzkumu od zjišťování původce **leptospirózy** a **streptokoků**, kteří v podstatné míře způsobují záněty mléčné žlázy dojníc. Zaměřili jsme se na bakteriální, příp. protozoární onemocnění, která jsou společná volně žijícím ptákům, hospodářským zvířatům a rovněž člověku. Jedná se o tzv. zoonózy, významné nejen ekonomicky, ale i zdravotně.

Při vyšetřování vrabců z osmi středisek živočišné výroby, kde byly zastoupeny čtyři chovy skotu, dva chovy prasat, jeden velkochov slepic a chov ovcí, jsme zjistili tyto výsledky:

Z 621 vyšetřovaných vrabců jsme prokázali původce listeriózy-bakterii *Listeria monocytogenes* - v 16 případech (2,5 %). Salmonely jsme ve vyšetřovaném souboru vrabců neprokázali, přestože na jedné ze sledovaných lokalit jsme původce salmonelózy prokázali z jiného synantropního druhu, z holuba domácího. Mykobakterie, které jsme dosud netypizovali do určitého druhu pro dlouhodobý a náročný postup, jsme u vyšetřovaných vrabců prokázali v 6 (0,96 %) případech. Prokázali jsme také původce toxoplazmózy. Prvok *Toxoplasma gondii* byl zjištěn u 4 vrabců domácích (0,64 %).

To, že jsme neprokázali salmonely, neznamená, že by vrabec byl odolný vůči tomuto onemocnění. V roce 1984 jsme pracovali v ohnisku salmonelózy telat v jednom chovu v Doudlebech nad Orlicí. V tomto chovu jsme vyšetřili pouze 12 vrabců domácích. Tři z těchto vrabců byli pozitivní na nález salmonel.

Chovy na Strakonicku, v nichž provádíme výzkum cirkulace patogenů v prostředí, se nevyznačují žádnou zvláštní epizootologickou situací. Představují pro nás určitý modelový prostor, ve kterém zjištěné zákonitosti výskytu infekčních onemocnění bude možné aplikovat na ostatní chovy hospodářských zvířat v ČSSR. Poznání těchto zákonitostí je nutným předpokladem k zavedení účinných preventivních opatření k tlumení nebo likvidaci ekonomicky a zdravotně významných infekčních nemocí.

Co můžeme vyvozovat z našich nálezů původců infekčních nemocí u volně žijících vrabců domácích v chovech zvířat?

Nálezy patogenů nejsou hromadné, ale sporadické. Za málo pravděpodobné můžeme považovat šíření zjištěných patogenů uvnitř populací vrabce domácího. Prvním příznakem klinického onemocnění ptáků bývá zhoršení zdravotního stavu, zhoršení kondice a nastupuje ztráta schopnosti letu. Takový pták se stává okamžitě středem pozornosti člověka - ošetřovatele zvířat ve stáji, a rovněž se stává snadnou kořistí koček, které se často ve stájích vyskytují, nebo jiných predátorů. V námi sledovaných chovech jsme se s klinicky nemocným vrabcem domácím nesetkali.

Daleko pravděpodobnější je situace, že v prostředí se vyskytuje zdroj infekčního onemocnění. Nejčastěji se jedná o zvíře, které onemocní a vylučuje původce onemocnění do vnějšího prostředí. V kontaminovaném prostředí se pak vrabec domácí sám infikuje. V určitém stadiu některých infekčních nemocí se nakažený vrabec může stát novým zdrojem nemocí. S tím musíme počítat zejména v ohniscích infekčních nemocí hospodářských zvířat.

Vzhledem k snadné infikovatelnosti vrabců a vysoké pohyblivosti v celém prostoru zemědělských objektů se rýsuje využití vrabců jako citlivého indikátoru zamoření prostředí původci infekčních nemocí.

Výsledky, s nimiž jsem vás seznámil, jsou předběžné. Detailní analýza nálezů patogenů u vrabců i jiných synantropních druhů ptáků bude zpracována po ukončení pětiletého výzkumného programu.

HOUSE SPARROW (PASSER DOMESTICUS) - THE EPIZOOTOLOGICAL IMPORTANCE

SUMMARY

In years 1986 - 1988 a total of 621 House Sparrows we caught in animal farms near Strakonice (Czechoslovakia) to find agents of the zoonoses.

We found *Listeria monocytogenes* in 16 cases, *Mycobacterium* sp. in 6 cases, *Toxoplasma gondii* in 4 cases, and no *Salmonella* sp.

Synantropic birds can be the biological indicator of the epizootological situation in animal farms.

Adresa autora:

MVDr. Ivan Literák

VŠ veterinární

Palackého 1-3

612 42 Brno